

J.nr. (udfyldes af CISU)

--	--	--	--

STØRRE UDVIKLINGSPROJEKT (mellem 1 og 5 mio. kr.)

Projektitel:	'Aprender Haciendo' - integreret uddannelse i bæredygtige familielandbrug og personlig udvikling blandt fattige kvindelige quechua-bønder i Sacaba, Bolivia	
Den danske ansøgende organisation:	Axis	
Evt. andre danske partner(e):	-	
Lokale partnerorganisation(er):	Centro de Educación y Trabajo para la Mujer (CETM)	
Land(e):	Bolivia	Landets BNI per indbygger: 2.040 USD ¹
Projektstart-dato: 1. 1. 2013	Projektslut-dato: 31. 12. 2015	Antal måneder: 36
Kontaktpersoner for projektet: Navne: Signe Sørensen, Nete Hansen-Nord og Steffen Bomholt E-mailadresser: signesoerensen@sol.dk, nete.hn@gmail.com, steffen_bomholt@hotmail.com		
Ansøgt beløb fra Projektpuljen: 2.934.416 DKK		Forbrug pr. projektår: 978.139 DKK (Samlet beløb delt med antal projektår)
Er der tale om en genansøgning? (Til Projektpuljen eller Udenrigsministeriet)? ☒ Nej ☐ Ja, tidl. søgt dato:		
Er der tale om: ☐ A. Et nyt projekt. ☐ B. Et projekt i forlængelse af et projekt, der tidligere er blevet støttet (af Projektpuljen eller andre). ☒ C. En indsats, der fra starten er tænkt opdelt i flere projektfaser – denne fase er nummer [2] ud af [4]. Bemærk at for faseprojekter skal afsnit F udfyldes.		
Ønskes svarbrev på (vælg en): ☒ dansk eller ☐ engelsk		
Resumé (maks. 10 linjer – skal skrives på dansk, også selvom den øvrige ansøgning er på engelsk) 'Aprender Haciendo' fokuserer på styrkelse af fattige kvindelige quechua-bønders aktive deltagelse i opnåelsen af fødevarer sikkerhed samt køns- og etnisk ligestilling. Livet på landet er præget af lav produktion, ensformig dyrkning og relaterede sundhedsproblemer. Selvom myndighederne har stadfæstet kvinders ligestilling, er kvinderne, grundet den udbredte machokultur i Bolivia, fortsat etnisk og socialt marginaliseret. Med udgangspunkt i erfaringerne fra første fase vil denne anden fase: 1) videreudvikle og konsolidere den integrerede uddannelsesmodel, Sacaba-modellen, i bæredygtigt landbrug og personlig udvikling, 2) styrke kvindernes fællesskab med henblik på varig og selvreven økonomisk og social udvikling samt 3) styrke partnerorganisationen CETM's arbejde for anerkendelse af Sacaba-modellen i civilsamfundet og hos myndighederne som en økonomisk, socialt og naturressourcemæssigt bæredygtig landbrugsuddannelse.		

10-09-2012

Ansvarlig person (underskrift)

København

SIGNE SØRENSEN, PROJEKTKOORDINATOR

Ansvarlig person og position (blokbogstaver)

¹ 2011. Verdensbanken.

A. SAMARBEJDSPARTNERNE

A.1 Den danske organisation

Axis er en dansk NGO grundlagt i 1995. Axis arbejder med en vision om et globalt samfund, hvor alle mennesker har lige rettigheder til uddannelse, og hvor alle er aktive medborgere med lige mulighed for at deltage i demokratiske, sociale, økonomiske og kulturelle beslutningsprocesser.

Axis' arbejde tager udgangspunkt i organisationens mission om at:

- Uddannelse er en rettighed og en forudsætning for bæredygtig demokratisk udvikling både individuelt og kollektivt.
- Uddannelse er et af de væsentligste midler til udryddelse af fattigdom og undertrykkelse.
- Uddannelse skal åbne op for kendskab til og opnåelse af andre rettigheder.

Således har Axis fokus på uddannelse, der prioriterer demokratisk dannelse, refleksion og handlekompetence, og som bygger på deltagernes egen viden og behov. Det aktive medborgerskab fremmes ved at understøtte borgerne i at blive "kan-vil-tør-gør-mennesker". Endelig skal uddannelsesaktiviteterne være baseret på lighed i forhold til køn, etnicitet, religion og seksualitet. Axis arbejder på nuværende tidspunkt med uddannelsesprojekter og udvikling af pædagogiske metoder i Bolivia, Ghana og Peru. Gennem samarbejde med partnere i Syd fokuserer Axis på at tilføre partnerskabet værdi gennem administrativ, organisatorisk, faglig og strategisk styrkelse af partneren. (For flere detaljer, se bilag A).

Erfaringer med konteksten og det specifikke emne

Nærværende projektansøgning er en bestræbelse på at videreføre erfaringer fra første fase af projektet 'Aprender Haciendo', som gennemføres i et samarbejde mellem Axis og CETM (Centro de Estudios y Trabajo de la Mujer). Projektet fokuserer på integreret undervisning, det vil sige integration af landbrugsfaglig uddannelse og personlig udvikling, samt salg af overskudsproduktion med henblik på at styrke fødevarerikkerheden og ligestillingen for projektets primære målgruppe, fattige kvindelige quechua-bønder i Sacaba, Bolivia. Hermed efterstræber projektet at skabe såvel social som økonomisk udvikling.

Axis har i en årrække arbejdet med integreret undervisning og med efteruddannelse af lærere ud fra principper om dialogbaseret, demokratisk og partcipatorisk pædagogik. Udover den generelle projekterfaring med teknisk uddannelse og efteruddannelse samt den snart afsluttede første fase af dette projekt kan Axis i en anden fase trække på tre konkrete projekterfaringer:

- Fra 2001 til 2009 gennemførte Axis et projekt i samarbejde med CEPROMUP (Centro de Promoción de la Mujer del Pueblo) i Peru, hvor fokus var på teknisk uddannelse og personlig udvikling af kvinder. Gennem integreret uddannelse lærte kvinderne et håndværk og blev samtidig socialt og personligt styrket gennem tilegnelse af metoder til konflikthåndtering og udvikling af sociale færdigheder.
- Uddannelsesprojektet 'Skolehaver Moray', som har kørt i Peru siden 2004, har netop ansøgt om en fjerde fase. Projektet fokuserer på efteruddannelse af lærere med udgangspunkt i produktion og bæredygtigt landbrug. I projektet er der blevet udviklet en alternativ uddannelsesmodel for grundskolens klassetrin, Moray-modellen, baseret på højlandsindianernes egen kultur, kundskaber og traditioner, og modellen er blevet integreret i det formelle uddannelsessystem. Projektet har gennem fortalervirksomhed opnået samfinansiering fra kommunerne i regionen og er således godt på vej mod økonomisk bæredygtighed.
- Herudover har Axis via projektet 'Seksuelle rettigheder og reproduktiv sundhed - Pro Joven', som udføres i samarbejde med Axis' bolivianske partner APPRENDE, erhvervet et stort kendskab til befolkningen, myndighederne og forskellige civilsamfundsaktører inden for seksuelle rettigheder og reproduktiv sundhed i Cochabamba-regionen, hvor også Sacaba kommune ligger.

Axis-teamet i dette projekt

Nete Hansen-Nord:	Cand.scient.san.publ., forskningsassistent hos Kræftens Bekæmpelse, frivillig projektkoordinator på projektet
Signe Sørensen:	Cand.pæd.soc. samt international/interkulturel socialrådgiver, frivillig projektkoordinator på projektet
Steffen Bomholt:	Stud.scient.soc. (Internationale Udviklingsstudier og Miljøplanlægning), frivillig projektkoordinator på projektet
Catherine Watson:	MA fra University of Surrey, seminarielektor og lærebogsforfatter, pædagogisk konsulent i Axis
Gedske Messell:	Cand.scient.soc. (Internationale Udviklingsstudier og Jura), projektmedarbejder i Axis
Lisbeth Rasmusen:	Cand.scient. (Geografi og Geoinformatik), frivillig i projektets baggrundsgruppe
Kirstine Stenstrup Holm:	Stud.scient. (Agricultural Development), frivillig i projektets baggrundsgruppe
Poul Brath:	Civilingeniør, etnograf og uddannelsesplanlægger, projektleder hos DONG, projektteknisk rådgiver på projektet
Malene Lunøe Friis:	Cand.merc.int. (Business and Development Studies), financial coordinator/EU advisor i Folkekirkens Nødhjælp og tidligere projektmedarbejder i Axis, projektteknisk rådgiver på projektet

A.2 Andre danske samarbejdspartnere

Ikke relevant, da der i dette projekt ikke eksisterer danske samarbejdspartnere.

A.3 Den lokale organisation

Centro de Estudios y Trabajo de la Mujer (CETM) er en civilsamfundsorganisation grundlagt i 1986 med base i Cochabamba, Bolivia. CETM arbejder med en vision om at mindske undertrykkelse og diskrimination af kvinder. I organisationens første år var omdrejningspunktet oplysningsarbejde rettet mod den urbane del af Cochabamba-regionen, men fra 1990 udvidede CETM dette arbejde til også at omfatte landområderne i regionen.

CETM's formål

- At fremme sociale forandringsprocesser, der skaber større lighed mellem kønnene
- At fremme uddannelse, sundhed, personlig udvikling og aktivt medborgerskab blandt kvinderne i kommunerne Sacaba, Arbieta og Tacopaya

CETM's organisation og ledelsesstruktur

Den organisatoriske struktur i CETM består af et ledelsesniveau og et fagteknisk niveau. Ledelsen er ansvarlig for organisationens finansiering og har det overordnede ansvar for CETM's projekter. Derudover superviserer ledelsen de forskellige dele af organisationen og fungerer som sparringspartner og rådgiver for det fagtekniske niveau, der står for selve projektleveringen. Det fagtekniske niveau i CETM består af et hold fagfolk indenfor kommunikation, integreret sundhed, uddannelse og kapacitetsopbygning samt økologi, miljø og infrastruktur.

CETM's direktør, Sonia Pardo Burgoa, er uddannet sociolog og har siden 1985 arbejdet med at forbedre forholdene for kvinder på landet. Dette er sket gennem udvikling af kvindernes sociale og tekniske evner samt deres evner til at tage vare på eget liv og eksempelvis konfrontere mandchauvinisme og vold. Fra dette arbejde har hun også erfaring med at samarbejde med kvindernes mænd med det formål at muliggøre kvindernes deltagelse og organisering.

CETM's bestyrelse består af organisationens grundlæggere og har det overordnede

beslutningsmandat og ansvar for monitorering af CETM's arbejde.²

CETM's projekterfaringer

CETM har siden 1995 arbejdet med udviklingsprojekter finansieret af forskellige internationale donorer (se bilag G for CETM's finansiering fordelt på projekter i perioden 2006–2011). Projekterne og aktiviteterne har fokuseret på kapacitetsopbygning og organisering, teknisk uddannelse og rettigheder. Fra 2001-2003 gennemførte CETM et projekt finansieret af 'The Kellogg Foundation', hvor kvinder blev undervist i værktøjer til at etablere et bæredygtigt landbrug med få ressourcer. 'The Kellogg Foundation' bidrog til finansieringen af det uddannelsescenter, 'Centro de Aprendizajes e Intercambio de Saberes' (CAIS) (se bilag L), hvor undervisningen af forandringsagenterne i første fase af nærværende projekt har foregået og fortsat vil foregå i anden fase. CETM har tidligere udviklet en model til forbedring af levevilkårene i landsbyer i Tacopaya kommune, hvor over tusind unge er blevet undervist i tekniske færdigheder indenfor landbrug med fokus på forbedring af fødevarer sikkerhed og forbedret landbrugsproduktion. CETM har yderligere samarbejdet med 'Educación Sin Fronteras' og 'Kinder Not Hilfe' (se bilag A) og har bl.a. gennemført et projekt med fokus på kvinder og aktivt medborgerskab.

Samarbejde med civilsamfundet

CETM har et godt kendskab til og samarbejde med civilsamfundsaktører i området med fokus på bæredygtigt landbrug, ernæring, sundhed, pædagogik og familierettigheder. Dette gælder ETSBJC (Escuela Técnica de Salud Boliviano Japonesa de Cooperación Andina) og 'Hospital México', som støtter CETM's undervisning i ernæring og sundhed, samt PROIMPA (Promotion and Research of Andean Products) og 'Fundación AGRECOL Andes', som er sparringspartnere på det landbrugstekniske område. Derudover samarbejder CETM med 'Radio CEPRA' om fremtidig produktion af et radioprogram indenfor projektets temaområder. 'Radio CEPRA' har tidligere hjulpet CETM med at udbrede budskaber og bliver en central samarbejdspartner i anden fase af 'Aprender Haciendo'. Dette velfungerende netværk blandt aktørerne i civilsamfundet gør, at vejen fra tanke til handling er gjort væsentligt kortere i såvel denne, som i fremtidige projektfaser.

Samarbejde med ODEMSA

En anden civilsamfundsaktør, som kommer til at spille en afgørende rolle i nærværende projekt, er organisationen ODEMSA (Organización de Mujeres Campesinas de Sacaba). Siden organisationen, med støtte fra CETM, blev oprettet i 1994, har CETM og ODEMSA samarbejdet om at forbedre landbefolkningens levegrundlag i Sacaba.

ODEMSA's formål

- At fremme og sikre fødevarer sikkerhed og korrekt ernæring blandt landbefolkningen for at sikre en bedre levestandard.
- At tilvejebringe sine medlemmer sociale ydelser og teknisk uddannelse, herunder undervisning til fremme af medborgerskab, seksuel og reproduktiv sundhed samt mødres og børns sundhed, samt undervisning til bekæmpelse af vold i hjemmet, social diskrimination og undertrykkelse.

ODEMSA bæres af frivillige kræfter og har en god organisationsstruktur, hvor bestyrelsen afholder månedlige møder og hvert andet år afholder valg til bestyrelsen. Bestyrelsen evaluerer årligt organisationens aktiviteter på ekstraordinære møder. Foruden organisatorisk arbejde gennemfører ODEMSA workshops vedrørende relevante temaer hovedsageligt indenfor sundhed. ODEMSA's bestyrelse inviteres jævnligt til at deltage i konferencer samt regionale og nationale møder omhandlende kampen for at udrydde alle former for vold og diskrimination. Herved søger bestyrelsen at opbygge en solid erfaringsbase i organisationen med faglige input fra både statslige og private institutioner. Flere personer på lokale ledelsesposter har en baggrund i ODEMSA, såsom byrådsmedlemmer og kommunale repræsentanter for skolebestyrelsen, hvis indsatser er meget anerkendte. Kvinderne varetager således poster, hvor der ikke før eksisterede kvindelig

---

² Bestyrelsen består af personer med en samfundsfaglig baggrund i udvikling og køn. Et af bestyrelsesmedlemmerne er leder af kønsdepartementet på uddannelsesinstitutionen: 'Centro de Estudios Sociales Universitarios' med flere publikationer om køn bag sig.

repræsentation. ODEMSA har mere end 5000 medlemmer fra 38 landsbysamfund i Sacaba kommune, og kvinderne fra første fase er nu alle medlemmer af ODEMSA.

Samarbejde med lokale myndigheder

CETM har i forbindelse med tidligere og nuværende aktiviteter samarbejdet med lokale myndigheder. Dette samarbejde har især været i forbindelse med at sikre allokering af ressourcer til sundhed og uddannelse. I forhold til nærværende projekt er der opbygget et gensidigt kendskab og samarbejde mellem CETM og Sacabas borgmester, som deler projektets grønne fokus og adskillige gange har givet udtryk for at støtte projektet. Borgmesteren har bl.a. været en væsentlig faktor i sikringen af markedsstande, som var et væsentligt delmål under første fase og fortsat udgør et vigtig prioritering i anden fase, og han har udarbejdet et støttebrev til projektet (se bilag H). CETM er meget bevidst om, at borgmesteren skal holdes fast på det, han mundtligt og skriftligt har givet udtryk for, hvorfor der i skrivende stund arbejdes på at indgå en egentlig samarbejdsaftale mellem kommunen, CETM og ODEMSA. Samarbejdet mellem CETM og kommunen vurderes at være givende for projektet, skønt CETM stadig er bevidst om, at det bureaukratiske system kan forsinke samarbejdets reelle resultater.

Aktiviteter og erfaringer fra første fase

I projektets første fase er der blevet udviklet en uddannelsesmodel, Sacaba-modellen, til styrkelse af quechua-kvindes personlige, sociale og økonomiske udvikling. Uddannelsesmodellen er blevet udviklet i samarbejde med og afprøvet på 92 kvinder i Sacaba kommune. Kvinderne har via partcipatoriske undervisningsmetoder beskæftiget sig med fødevarerikkerhed, husdyropdræt, korrekt ernæring og hygiejne, bæredygtige landbrugsmetoder samt med temaer inden for personlig udvikling. Undervisningen har været tilrettelagt som *workshops* på kursuscentret CAIS for tyve forandringsagenter fra fire forskellige landsbyer. Forandringsagenterne er blevet kapaciteret i at videregive den tillærte viden til kvinder i landsbyerne via gennemførelse af *landsbyworkshops*.

I hver landsby har kvinderne organiseret sig i mindre grupper, hvor der i fællesskab købes såsæd og samarbejdes om husdyropdræt gennem en roterende fond. Det vil sige, at der ved projektets opstart blev udleveret eksempelvis fem marsvin til én person fra hver gruppe, hvorefter personen videregav dyrets første fem unger til den næste person i gruppen og så fremdeles, hvorved udbredelsen af dyrehold sikres på en bæredygtig måde.

Konkrete resultater og erfaringer fra første fase

- CETM er kapaciteret i partcipatoriske undervisningsmetoder inden for landbrug og personlig udvikling.
- Der er udviklet en uddannelsesmodel, som kan videreudvikles.
- Alle 92 kvinder dyrker afgrøder i deres køkkenhave og opdrætter mindst én type af husdyr.
- Projektet har midlertidig fået tildelt 51 markedsstande.
- Kvinderne har i gennemsnit øget deres indtægter med 8%.
- 80% af forandringsagenterne optræder som positive rollemodeller i deres landsbyer.
- Emner som medborgerskab, vold i hjemmet og diskrimination bliver diskuteret åbent i landsbyerne.
- Kvinderne udtrykker i højere grad selvstændige holdninger overfor landsbyautoriteter og har nu kendskab til deres rettigheder.
- Samarbejdet mellem CETM og Axis er blevet afprøvet, fungerer upåklageligt og rummer stort potentiale.

A.4 Samarbejdsrelationen og dens perspektiver

CETM og Axis indledte forhandlinger om et projektsamarbejde i sommeren 2009 og gennemførte en afsluttende projektformulering året efter. Første fase af projektet begyndte i maj 2011 og afsluttes i november 2012.

Samarbejdet har været udbytterigt for såvel Axis som CETM

- Samarbejdet har været præget af gensidig vidensdeling og erfaringsudveksling og kan derved karakteriseres som et overvejende ligeværdigt Nord-Syd-partnerskab.
- Fuld gennemsigtighed internt i CETM samt CETM og Axis imellem i forhold til fremtidsplaner, økonomi og diverse problemer, og CETM's ledelse har selv ytret ønske om fortsat total åbenhed i al kommunikation med Axis.
- Kontakten mellem organisationerne har været varetaget via jævnlig mailkorrespondance og rettidige kvartalsmæssige monitoreringsrapporter sendt fra CETM til Axis, indeholdende såvel en narrativ som en økonomisk status på projektet og dets udvikling (mere herom i D2).

Men der er fortsat behov for at styrke CETM

- Videreudvikling og implementering af undervisningsmodulet personlig udvikling, hvor CETM oplever praktiske udfordringer og har efterspurgt mere konkretiserede tilgange til undervisningen.
- Yderligere kapacitetsopbygning i form af opkvalificering af det tekniske team i anvendelse af de partcipatoriske undervisningsmetoder til integreret uddannelse af kvinder i landdistrikter.
- Yderligere fokus på organisering af kvinderne.
- Støtte til at sætte yderligere fokus på dialog med samarbejdspartnere og fremtidige målgrupper med henblik på at skabe øget legitimitet som fortaler indenfor området.
- Behov for vidensdeling og erfaringsudveksling på tværs af geografiske og faglige skel.

CETM og Axis har endvidere i projektets første fase mødtes tre gange i Bolivia gennem henholdsvis et projektopstartsbesøg i juni 2011, en workshop afholdt af Axis' pædagogiske konsulent i juni 2011 samt et afsluttende evaluerende projektilsyn foretaget af en frivillig projektkoordinator og en sekretariatsansat i fællesskab i juni 2012. Under det seneste projektilsyn fremgik det tydeligt, at CETM er glade for partnerskabskonceptet, der tilstræber at skabe ligeværd og ligestilling mellem Nord og Syd. Denne samarbejdsform er anderledes end, hvad CETM har været vant til fra andre projekter med international støtte, men de har hurtigt fundet sig til rette med den og gav udtryk for, at de sætter stor pris på projektbesøgene, som muliggør konstruktiv diskussion af muligheder og begrænsninger samt en fælles udvikling af projektet.

B. PROJEKTANALYSE

B.1 Hvilken sammenhæng indgår projektet i?

Bolivia - et multietnisk og multikulturelt samfund³

Bolivia er det fattigste og økonomisk set mest ulige land i Sydamerika. Dette er på trods af, at landets indbyggere de seneste år har oplevet en økonomisk vækst på 4-6 %, hvilket i 2011 gav et BNI pr. capita på 2.040 USD. Det skønnes, at halvdelen af landets befolkning lever i fattigdom, hvoraf omkring 27% lever i ekstrem fattigdom. Bolivias oprindelige folk udgør en væsentlig del af de ekstremt fattige. Bolivia er et multietnisk og multikulturelt samfund bestående af 37 forskellige oprindelige folk, som tilsammen udgør 60% af Bolivias samlede befolkning. Omkring 35% af befolkningen har Quechua eller Aymara som første sprog, og heraf har en stor del begrænset kendskab til spansk.

Lavt uddannelsesniveau blandt befolkningen⁴

Næsten 15% af befolkningen kan beskrives som semianalfabeter med svage læse- og skrivefærdigheder, og det ser værst ud for den kvindelige del af befolkningen, hvor op imod 20% mangler grundlæggende læse- og skrivefærdigheder. I bestræbelse på at ændre befolkningens ringe uddannelsesniveau vedtog den bolivianske regering i 2010 en ny undervisningslov – 'Ley 070'. I loven er det bekendtgjort, at undervisning skal tilpasses landets kulturelle og etniske mangfoldighed,

³ Afsnittet er baseret på oplysninger fra UM's landefakta (www.bolivia.um.dk/da/om-bolivia/landefakta) samt CIA's World Fact Book (www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bl.html).

⁴ Afsnittet er baseret på oplysninger fra UM's landefakta (www.bolivia.um.dk/da/om-bolivia/landefakta) samt CIA's World Fact Book (www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bl.html).

hvilket vil sige, at den eksisterende undervisningsform og metoderne heri skal nytænkes. Det skal eksempelvis være muligt at modtage partcipatorisk undervisning på eget – indianske - sprog, ligesom teori i højere grad skal forbindes med praktisk erfaring.

Kønsmæssig og etnisk diskrimination

Etnisk diskrimination er et problem, som har eksisteret i årtier. Historisk set har mestizobefolkningen kontrolleret og udvundet landets naturressourcer og siddet på den politiske magt. Dette har betydet, at landets oprindelige befolkning både økonomisk og socialt er blevet marginaliseret. Ved Evo Morales indsættelse på præsidentembedet i 2006 var forhåbningerne til ændring af situationen ekstremt høje, men den etniske diskriminations sociale og økonomiske konsekvenser for den oprindelige befolkning er fortsat vidt udbredte, og befolkningens opbakning af Morales er faldende.

Kønsdiskrimination er et andet stort problem i Bolivia. Landet rangerer her som nummer 108 på FN's 'Gender Inequality Index'⁵. Det bolivianske samfund er gennemsyret af machokulturen. Kvinderne bliver derfor oftest ikke inddraget, når centrale beslutninger skal træffes i hjemmet, ligesom det er manden, der i praksis har første ret til jordlodderne. Derudover er seksuel og fysisk vold i hjemmet et udbredt problem. Kvinderne har generelt et meget begrænset kendskab til deres rettigheder og til, hvor de kan søge hjælp, hvis deres rettigheder krænkes. Også på den politiske scene er kvinderne marginaliserede. De beklæder eksempelvis sjældent kommunalbestyrelses- og andre ledelsesposter.

Politisk er der dog sket meget inden for de seneste år. Siden indførelsen af 'La Ley del Instituto Nacional de Reforma Agraria' i 1996 har det i Bolivia været muligt for kvinder at blive ejere eller medejere af den jord, de dyrker. Evo Morales ratificerede en ny forfatning i 2010, hvorfor kvinder nu formelt har samme rettigheder som mænd privat, politisk og uddannelsesmæssigt. Lovgivningsmæssigt er vejen altså banet for, at kvinder eksempelvis kan drive selvstændigt landbrug, kræve deres ret i hjemmet og beklæde kommunalbestyrelsesposter, men i praksis er der stadig lang vej.

Ineffektivt og ubæredygtigt landbrug

En stor del af befolkningen i Bolivia lever af familielandbrug i rurale og semi-rurale områder. Landbrugsproduktiviteten er ofte lav grundet udpining af jorden, adgang til små jordlodder samt begrænset kendskab til effektive og bæredygtige dyrkningsmetoder. Dertil kommer vandmangel, tørke og erosion i store dele af landet, hvilket er tendenser, som vil blive forstærket over de kommende år på grund af de globale ændringer i klimaet. Der er derfor behov for at styrke befolkningens kendskab til økonomisk og miljømæssigt bæredygtige landbrugsmetoder.

Landbrugslovgivning

Evo Morales anerkender de miljømæssige udfordringer, som Bolivia og resten af verden står over for. Den højaktuelle 'Ley de Derechos de la Madre Tierra' giver Jorden og dens ressourcer rettigheder på linje med de rettigheder, som mennesker har. Sacabas borgmester har i tråd hermed ytret ønske om, at Sacaba kommune bliver kendt og respekteret som en grøn vækstkommune, hvor landbruget er både effektivt og bæredygtigt.⁶ På den politiske scene eksisterer der altså muligheder for udvikling af bæredygtigt landbrug og bedre udnyttelse af naturressourcerne, men der mangler stadig konkrete initiativer og værktøjer til implementering.

Dansk-boliviansk udviklingssamarbejde

Bolivia har siden 1994 været Danida-programssamarbejdsland. Den gældende landestrategi for det dansk-bolivianske udviklingssamarbejde har som de overordnede formål at bidrage til en fattigdomsbekæmpende økonomisk vækst samt at fremme god regeringsførelse og respekt for demokrati og menneskerettigheder. Landestrategien har endvidere fokus på oprindelige folks rettigheder og ligestilling mellem mænd og kvinder. Danida har tidligere støttet aktiviteter, der fokuserer på at

⁵ UNDP: Human Development Report 2011 (www.hdr.undp.org/en/data/profiles).

⁶ Personligt møde med borgmester Humberto Sanchez Sanchez 27. juni 2012.

forbedre kvinders situation i Bolivia gennem en række projekter rettet mod at fremme kvinders rettigheder, bekæmpe vold mod kvinder og øge kvinders muligheder for indtægter - inden for landbrug og håndværk.

B.2 Hvordan er projektet blevet forberedt?

Se afsnit F.

B.3 Problemanalyse

Hovedproblemet, som projektet adresserer, er fattige quechua-kvindes lave økonomiske og sociale position i samfundet, som bevirker, at de har begrænset mulighed for at udøve deres aktive medborgerskab og derigennem deres ret til fødevarer og køns- og etnisk ligestilling. Til dette hovedproblem er der forskellige årsager, hvor nærværende projekt vil fokusere på følgende:

Landbrugsteknisk uvidenhed blandt kvinderne

Mange fattige quechua-kvinder har kun gået få år i skole og kan hverken læse, skrive eller tale spansk. I baselinestudiet⁷, udført forud for opstarten af 'Aprender Haciendo', er det dokumenteret, at 30% af projektets oprindelige målgruppe aldrig har gået i skole.

Konsekvenserne af målgruppens lave uddannelsesniveau er mange. En konsekvens er, at kvinderne ikke besidder evner til at støtte næste generations indlæring, hvilket gør lavt uddannelsesniveau til en negativ social arv, som det er stadigt sværere at bryde. En anden direkte konsekvens er, at kvinderne har svært ved at erhverve sig ny landbrugsteknisk viden og derfor er fastlåste i deres marginaliserede position. Kvindernes lave landbrugstekniske viden betyder, at de meget begrænsede naturressourcer ikke udnyttes på bæredygtig vis. Dette kan blandt andet ses ved den udbredte brug af pesticider og kunstgødning (som i 2011 blev brugt af 92% af kvinderne i det gennemførte baselinestudie), hvilket både er økonomisk ufordelagtigt og skadeligt for miljøet. Det vurderes, at årtiers brug af pesticider og kunstgødning i Sacaba kommune har haft store konsekvenser for kvaliteten af drikkevandet, som der i forvejen er begrænset adgang til.

Baselinestudiet viser endvidere, at kvindernes lave landbrugstekniske viden betyder, at produktionen af afgrøder savner variation. Afgrøder som kartofler, bønner og majs udgør ofte den primære produktion og ernæring, mens få familier dyrker salat, spinat og gulerødder. Der er en ringe viden om næringsstoffer og sund ernæring, og der hersker en generel opfattelse i projektets oprindelige målgruppe om, at mænd har mere brug for at spise god mad end kvinder og børn. Omkring 20% af børnene er underernærede, mens halvdelen af kvinderne er tilbøjelige til at være fejlnærede, fordi de mangler ordentlig kost og ernæring samt viden herom. Fejlnæring resulterer i symptomer som ondt i maven, træthed og irregulær menstruation.

Ændringer i vejrforholdene er ydermere et stigende problem i regionen. Der er en tendens til, at den samlede nedbør reduceres, samtidig med at den falder uforudsigeligt fra sæson til sæson, hvilket kan resultere i lange perioder med tørke. Kvinderne har ikke kendskab til de ændrede vejrforhold, ej heller til bæredygtige metoder, der gør dem i stand til at tilpasse deres landbrug de ændrede vejrforhold, eksempelvis via vandopsamling. Den dårlige udnyttelse af naturressourcerne gør endvidere den samlede landbrugsproduktion lav.

Politisk retorik vs. praksis

Den dårlige udnyttelse af naturressourcerne er ydermere grundet i et politisk fokus, der - trods den progressive retorik - i praksis handler om udvinding af naturressourcer og industriel udvikling frem for fokus på udvikling i landbrugssektoren. I praksis negligerer myndighederne dermed landbefolkningens ret til fødevarer og kønsligestilling. Der savnes derfor en integreret og bæredygtig landbrugsteknisk uddannelse, som passer til kvindernes behov, kultur og uddannelsesniveau.

⁷ Baselinestudiet blev udført i 2011 som en del af projektets første fase. Studiet er baseret på interviews og observationer hos i alt 41 kvindelige quechua-bønder i fire landsbyer. Alle 41 kvinder deltog i projektets første fase.

Få indtjeningsmuligheder

Projektets målgruppe har meget begrænset mulighed for at afsætte den lille overskudsproduktion, som de måtte have, hvilket betyder et meget lavt indtægtsniveau. Baselinestudiet viser, at 88% af familierne i projektets oprindelige målgruppe inden projektets begyndelse havde en gennemsnitlig månedlig indkomst i husstanden på under 1.500 Bs. (ca. 1.304 DKK), hvoraf 44% af familierne tjente mellem 200-700 Bs. (174-609 DKK), mens 22% tjente mindre end 200 Bs. (174 DKK). Det fremgår endvidere af baselinestudiet, at mændene tjener dobbelt så meget som kvinderne, hvilket vidner om et ulige økonomisk magtforhold mellem kønnene.

Kvindernes lave indtægtsniveau skyldes for det første, at de sælger deres råvarer uforarbejdede til en lav markedspris. De har ringe kendskab til skabelse af merværdi og er ikke i stand til at beregne indtægter og udgifter for de producerede varer.

For det andet skyldes kvindernes lave indtægtsniveau, at de ikke har adgang til markedet. Markederne i Sacaba kommune kontrolleres og styres af organiserede mellemhandlere, som opkøber landbefolkningens produkter billigt og sælger dem med profit. Dertil hører, at de lokale myndigheder intet incitament har til at ændre denne situation og derfor negligerer landbefolkningens ret til fødevarer sikkerhed.

Kvinderne er marginaliserede

Til trods for at både de lokale myndigheder i Cochabamba og den bolivianske regering nu i højere grad fokuserer på kvinders rettigheder i samfundet, er køns- og etnisk diskrimination stadig et stort problem i det bolivianske samfund. Dertil kommer, at kvinder fra den oprindelige befolkning i landdistrikterne sjældent er bevidste om deres rettigheder eller om, hvem de skal henvende sig til for at få hjælp og information. Forud for projektets begyndelse havde 63% af de adspurgte i baselinestudiet intet kendskab til deres rettigheder som quechua-kvinde.

Projektets målgruppe er desuden dårligt organiseret, hvilket betyder, at kvinderne står svagt og er ude af stand til at kræve deres rettigheder i fællesskab. Mange af kvinderne har lavt selvværd, er generte og føler sig magtesløse. Hyppige tilfælde af verbal, fysisk og seksuel vold mod kvinder samt den udprægede machokultur i Bolivia har sat sig dybe spor både fysisk og psykisk hos tusinder af kvinder. For mange forekommer tanken om at arbejde selvstændigt eller handle på egen hånd derfor helt urealistisk. Dette medfører, at kvinderne påtager sig størstedelen af de daglige opgaver i hjemmet og samtidig deltager i landbrugsarbejdet og derfor udfører dobbeltarbejde, hvilket bevirker at hverdagen bliver uoverskuelig.

Endvidere indgår mange kvinder tidligt ægteskab uden at kende til deres reproduktive rettigheder. Kvinderne ender derfor ofte i en objektiggjort rolle, hvor de er socialt og indflydelsesmæssigt marginaliserede og står uden reelt ejerskab over eget liv. (For problem- og måltræ, se bilag J).

B.4 Interessentanalyse

Interessent	Involvering/forhold til projektet	Interesse/motivation ift. gennemførelsen af projektet	Frygt/modstand ift. gennemførelsen af projektet	Styrker	Svagheder
80 kvindelige forandringsagenter	Modtager undervisning på CAIS og er ansvarlige for landsbyworkshops	Ønsker at forbedre deres egen livssituation. Er motiverede for at videreføre undervisningen i landbrugsmetoder og personlig udvikling.	Frygt for at være rollemødder, da det udfordre de eksisterende magtstrukturer i landsbyerne. Manglende accept fra deres mænd af kvindernes styrkede organisering og indflydelse i hjemmet.	Lokalt forankrede og repræsenterer de ressourcestærke kvinder i landsbyerne og besidder dermed de bedste forudsætninger for at facilitere landsbyworkshops.	Har begrænset tid pga. familiære forpligtelser Lavtuddannede uden erfaring med pædagogiske participatoriske metoder
320 kvinder i landsbyerne som deltager i projektet	Er projektets målgruppe.	Interesse i at familien øger sit indtægtsgrundlag, at forbedre egne vilkår, og at opnå øget ejerskab over eget liv.	Frygter konsekvenserne af at ændre deres sociale og økonomiske situation.	Er motiverede for at ændre deres sociale og økonomiske situation.	Læsesvage og har dårlige erfaringer med undervisning. De er fattige og har travlt i hjemmet.
Kvindernes ægtefæller	Er en del af projektets målgruppe.	Interesse i at familien øger sit indtægtsgrundlag.	Frygt for at kvinderne bliver for stærke og selvstændige i husholdningen, hvilket kan true mandens position i familien og i samfundet.	Hvis mændene støtter op om projektet, kan deres stærke position i familien være givende for projektet.	Manden har magt til at nægte kvinderne deltagelse i workshops mv. og kan således stå i vejen for en succesfuld implementering af projektet.
Nationale myndigheder	Har udarbejdet nationale retningslinjer som projektet skal indfri.	Ønsker at forblive ved magten og forbedre deres omdømme. Har interesse i at forbedre forholdene for landbefolkningen gennem bæredygtig udvikling.	Frygt for at ændre eksisterende magtstrukturer.	Har magt til at bevillige midler til implementering af Sacabamodellen.	Bureaukrati og korrupsion. Råder over begrænsede økonomiske midler.

Regionale uddannelsesmyndigheder	Skal godkende undervisningsmaterialer ift. eksisterende strategier.	Har indført ny uddannelseslov og har interesse i, at den implementeres effektivt i kommunen.	Kan opfatte projektets videreudvikling af lovgivningen og ændrede fokus (især rettighedstilgangen) samt fortalervirksomhed som en kritik af regeringen.	Mulighed for, at ministeriet ser CETM's nye input i forbindelse med uddannelsesmodellen som en styrkelse af ministeriets eget arbejde og ønsker at implementere den på nationalt plan.	Ministerskifte og manglende vidensoverlevering om CETM's arbejde med Sacaba-modellen.
Lokale myndigheder i Sacaba kommune	Skal anerkende og godkende uddannelsesmodellen. Skal tildele markedsstande til projektet.	Interesse i, at landbefolkningen får et større indtægtsgrundlag. Interesse i, at den nationale lovgivning om uddannelse og landbrug implementeres i kommunen.	Bange for at ændre de eksisterende magtstrukturer.	Har mulighed for at tildele projektet markedsstande. Har autonomi ift. at træffe beslutninger om at koordinere uddannelsesaktiviteter med NGO'er.	Har begrænset magt til at ændre eksisterende strukturer. Råder over begrænsede økonomiske midler. Bureaukrati og korrupsion.
Radio CEPRA	Kan spille en vigtig rolle i forhold til fortalrararbejde.	Har vist interesse for CETM's arbejde med Sacaba-modellen og for at udbrede viden herom til radioens lyttere, som samtidig repræsenterer projektets målgruppe.	Vil tage hensyn til radiostationens omdømme.	Har mange lyttere i Sacaba kommune.	Ingen.

ODEMSA	Civilsamfundsorganisation hvori kvinderne er organiseret.	Interesse i at kvinderne på landet bliver bedre organiseret og føler ejerskab over eget liv. Ønsker at bidrage til, at Sacaba-modellen videreudvikles og konsolideres til fordel for målgruppens generelle levestandard.	Ingen.	Er lokal forankret og har kvindernes opbakning. Kan som 'asociación' søge økonomiske midler fra myndighederne, hvilket kan bidrage til finansiering af kvindernes undervisning.	Bæres af frivillige kræfter med et lavt uddannelsesniveau. Afhængig af at CETM støtter ODEMSA. Mangler IT-faciliteter mm.
CSO'er (bl.a. AGRECOL, ETSBJC, Hospital México og PROIMPA)	CETM's strategiske partnere som også står for dele af undervisning af forandringsagenterne.	Interesse i at forbedre kvindernes sociale og økonomiske situation. Hver CSO har interesse i at opnå anerkendelse.	Ingen.	CSO'erne er veletablerede og anerkendte af lokalbefolkningen. De besidder stor viden og kapacitet inden for de respektive områder.	Ingen.
Landsbyråd	Skal acceptere projektets tilstedeværelse i den enkelte landsby.	Interesse i at forbedre den sociale og økonomiske situation for befolkningen i den konkrete landsby.	Mændene som hovedsageligt er siddende i landsbyrådene er bange for at miste deres sociale position.	Besidder stor magt i landsbyerne.	Ingen.
Forening for mellemhandlere på markedet	Deltager ikke i projektet, men har indvirkning på kvindernes adgang til markedet.	Har interesse i at opretholde status quo, hvor mellemænd styrer adgangen til markedet.	Har ikke interesse i, at kvinderne får adgang til markedet, hvilket vil medføre konsekvenser for dem selv.	De er magtfulde både økonomisk og politisk, hvorved de har mulighed for at påvirke politikker på lokalt plan.	Landbefolkningen arbejder imod dem idet de ønsker adgang til markedet.

C. PROJEKTBEKRIVELSE

C.1 Målgruppe og deltagere

Projektets primære målgruppe består af:

- 400 kvinder fra 20 landsbyer i Sacaba kommune, heriblandt 80 forandringsagenter i aldersgruppen 20-45 år
- Kvindernes familier (i alt ca. 2400 familiemedlemmer)
- CETM
- ODEMSA

Projektets sekundære målgruppe består af:

- Andre kvindelige quechua-bønder i Sacaba kommune
- De lokale myndigheder, herunder Sacaba's borgmester
- Civilsamfundsaktører som CBBA, Hospital México, PROIMPA, AGRECOL og Radio CEPRA

CETM's relation til og erfaring med målgruppen

CETM havde inden projektets begyndelse en god relation til målgruppen efter mange års arbejde i regionen. Denne relation er under projektet blevet udbygget, således at en stor del af befolkningen i Sacaba kommune nu har kendskab til CETM og forbinder organisationen med noget positivt. De kvinder, som deltog i projektets første fase, ønsker at fortsætte deres engagement, da de oplever håndgribelige forbedringer i deres hverdag. (For oversigt over projektets indsatsområde, se bilag K).

C.2 Projektets målsætninger og succeskriterier (indikatorer)

Overordnet udviklingsmål: Kvinder på landet i Bolivia er socialt, økonomisk og landbrugsteknisk styrket til at udøve deres ret til fødevarer og køns- og etnisk ligestilling gennem aktivt medborgerskab.

Projektmål 1: 400 quechuakvinder i Sacaba kommune driver familielandbrug karakteriseret ved diversificering af afgrøder, øget produktion og forbedret indtjening.		
Indikator		Informationskilde
1.1	Ved projektets afslutning anvender 90% af kvinderne flere af de tillærte metoder til varieret dyrkning og øget produktion i deres køkkenhaver samt i deres husdyrhold.	Interviews Observation Videoer Årsrapport
1.2	Ved projektets afslutning gennemfører 80% af forandringsagenterne landsby-workshops i varierede dyrkningsmetoder og øget produktion i deres respektive landsbyer, uafhængigt af CETMs tilstedeværelse.	Mødereferater Interviews Observation
1.3	Ved projektets afslutning har kvinderne i fællesskab adgang til 48 permanente markedsstande i Sacaba, hvor de sælger deres overskudsproduktion uden brug af mellemhandlere.	Observation Officiel aftale Interviews
1.4	Ved projektets afslutning forarbejder 90% af kvinderne deres råvarer til eget forbrug.	Interviews Observation
1.5	Ved projektets afslutning har kvinderne i gennemsnit øget deres indtjening med 10%.	Interviews Opfølgning på baseline studie

Projektmål 2: 400 quechuakvinder i Sacaba kommune er bedre organiserede, udøver deres rettigheder gennem aktivt medborgerskab og oplever øget ejerskab over eget liv.		
Indikator		Informationskilde
2.1	Ved projektets afslutning mener 70% af kvinderne, at de er bevidste om deres rettigheder.	Interviews Opfølgning på baseline studie
2.2	Ved projektets afslutning har 70% af kvinderne øget beslutningskompetence i hjemmet ved eksempelvis at gøre krav på deres rettigheder i forhold til familieplanlægning og ved at modsætte sig vold i hjemmet.	Interviews Opfølgning på baseline studie Livshistorier
2.3	Ved projektets afslutning har 90% af målgruppen deltaget i ODEMSAs aktiviteter, eksempelvis udviklingsworkshops og generalforsamlinger.	Interviews Mødereferater Billeder Deltagerlister Strategiplan Vedtægter og regler
2.4	Ved projektets afslutning har 50% af forandringsagenterne deltaget kvartalsvis i landsbyrådenes møder	Observation Mødereferater Deltagerliste

Projektmål 3: Sacaba-modellen er anerkendt af civilsamfundet og lokale myndigheder som en bæredygtig landbrugsteknisk uddannelse, der bidrager til at sikre, at quechuabønder udøver deres ret til fødevarer sikkerhed gennem aktivt medborgerskab		
Indikator		Informationskilde
3.1	Ved projektets afslutning foreligger tre officielle aftaler, som er underskrevet af den kommunale forvaltning, de lokale uddannelsesmyndigheder og landbrugsteknisk skole i Tarata (TAT).	Officielle aftaler
3.2	Ved projektets afslutning er etableret mindst tre tværgående aftaler mellem civilsamfundsaktører og de lokale myndigheder omkring implementering og udbredelse af Sacaba-modellen.	Officielle aftaler
3.3	Ved projektets afslutning lytter mindst tusind personer til de ugentlige tosprogede radioprogrammer.	Lyttertal
3.4	Ved projektets afslutning har mindst ti landsbyautoriteter udover projektets indsatsområde anmodet CETM om optagelse og deltagelse i projektet.	Registrering af nye ansøgninger om Sacaba-modellen

C.3 Resultater (outputs) og projektaktiviteter

Projektmål 1: 400 quechuakvinder i Sacaba kommune driver familielandbrug karakteriseret ved diversificering af afgrøder, øget produktion og forbedret indtjening.			
Forventede resultater		Aktiviteter	
1.1	Ved projektets afslutning er der færdigudviklet en uddannelsesmanual til implementering af Sacaba-modellens undervisningsmoduler i bæredygtig landbrugsproduktion og økonomistyring.	1.1.1	CETM forbereder nye jordlodder til undervisningsbrug på CAIS.
		1.1.2	CETM gennemfører 20 årlige workshops i bæredygtig landbrugsproduktion og forarbejdelse af råvarer.
		1.1.3	Med støtte fra Axis, færdigudvikler CETM metoder og materialer til et toårigt undervisningsforløb i dyrkningsmetoder og økonomistyring.
		1.1.4	CETM og Axis udvikler i samarbejde en strategi for udvidelse af Sacaba-modellen til et større antal deltagere.
1.2	CETM er styrket i deres kapacitet inden for teknisk undervisning i landbrug og økonomiplanlægning	1.2.1	CETM's projekthold modtager efteruddannelse i relevante temaer, eksempelvis landbrugsmetoder og økonomiplanlægning.
		1.2.2	Axis' pædagogiske konsulent tilbyder løbende sparring i partcipatoriske undervisningsmetoder.
1.3	Ved projektets afslutning er 400 kvinder kapaciterede i bæredygtigt landbrug, økonomiplanlægning og produktive initiativer.	1.3.1	CETM identificerer kvindelige forandringsagenter og organiserer disse i grupper fordelt i seksten nye landsbyer.
		1.3.2	CETM gennemfører 20 årlige workshops i bæredygtig landbrugsproduktion og forarbejdelse af råvarer.
		1.3.3	CETM gennemfører seks årlige workshops i økonomistyring og budgetplanlægning.
		1.3.4	Med støtte fra Axis kapaciterer CETM forandringsagenterne i gennemførelsen af undervisning i bæredygtige landbrugsmetoder og økonomiplanlægning til kvinder i landsbyerne.
		1.3.5	CETM støtter forandringsagenterne i at gennemføre workshops for kvinder i landsbyerne i bæredygtigt landbrug, økonomiplanlægning og produktive initiativer, herunder korrekt håndtering og forarbejdning af råvarer.
		1.3.6	CETM støtter forandringsagenterne i at facilitere erfaringsudveksling blandt kvinderne i deres respektive landsbyer vedrørende landbrugsmetoder, økonomiplanlægning og produktive initiativer.
		1.3.7	CETM faciliterer løbende erfaringsudveksling mellem kvinderne på tværs af landsbyerne omkring landbrugsmetoder, økonomiplanlægning og produktive initiativer.
1.4	Ved projektets afslutning sælger mindst 60% af kvinderne deres overskudsproduktion på markedet.	1.4.1	CETM støtter og vejleder forandringsagenterne i at organisere og drive markedsstande.
		1.4.2	Forandringsagenterne støtter og vejleder kvinderne i at organisere og drive markedsstande.
		1.4.3	CETM afholder seks møder med de lokale myndigheder med henblik på at opnå permanent adgang til markedet.
		1.4.4	CETM og forandringsagenterne vejleder og støtter løbende kvinderne i at organisere og deltage i en årlig markedsfestival for at markedsføre og sælge deres landbrugsprodukter.

Projektmål 2: 400 quechuakvinder i Sacaba kommune er bedre organiserede, udøver deres rettigheder gennem aktivt medborgerskab og oplever ejerskab over eget liv.			
Forventede resultater		Aktiviteter	
2.1	Ved projektets afslutning er der færdigudviklet en uddannelsesmanual med participatoriske metoder til implementering af Sacaba-modellens undervisningsmodul i personlig udvikling.	2.1.1	Axis' pædagogiske konsulent afholder en workshop for CETM's projekthold og projektets forandringsagenter for at kapacitere dem i forhold til videregivelse af viden i landsbyerne.
		2.1.2	CETM udvikler med støtte fra Axis' pædagogiske konsulent, konkrete undervisningsmetoder og materialer i personlig udvikling.
2.2	CETM er styrket i deres kapacitet inden for undervisning i personlig udvikling.	2.2.1	CETM modtager efteruddannelse i relevante temaer, eksempelvis personlig udvikling, organisation og ledelse.
		2.2.2	Axis' pædagogiske konsulent tilbyder løbende sparring i participatoriske undervisningsmetoder.
2.3	Ved projektets afslutning er kvinderne styrket i deres bevidsthed omkring deres rettigheder og har opnået en følelse af øget selvværd.	2.3.1	CETM gennemfører 20 årlige workshops i temaer indenfor personlig udvikling.
		2.3.2	CETM kapaciterer og støtter forandringsagenterne i gennemførelsen af undervisning til kvinderne i personlig udvikling.
		2.3.3	Forandringsagenterne og CETM gennemfører undervisning af kvinderne i deres respektive landsbyer med facilitering af udveksling af kvindernes personlige erfaringer i temaer indenfor personlig udvikling.
		2.3.4	CETM faciliterer erfaringsudveksling blandt forandringsagenterne på tværs af landsbyer i temaer indenfor personlig udvikling
2.4	Ved projektets afslutning er ODEMSA en registreret forening (asociación), som arbejder for at fremme fattige quechua-kvindes rettigheder og aktive udøvelse heraf.	2.4.1	CETM støtter og vejleder ODEMSA i processen om officielt at blive registreret som forening (asociación)
		2.4.2	CETM støtter og vejleder ODEMSA i at udvikle og implementere en strategiplan for administration og forvaltning af ODEMSA
		2.4.3	CETM støtter og vejleder ODEMSA i at afholde månedlige møder og årlige generalforsamlinger
		2.4.4	CETM støtter og vejleder ODEMSA i at udarbejde og implementere en udviklings- og fortalervirksomhedsstrategi for organisationen for opnåelse af ODEMSAs vision.

Projektmål 3: Sacaba-modellen er anerkendt af civilsamfundet og lokale myndigheder som en bæredygtig landbrugsteknisk uddannelse, der bidrager til at sikre, at quechua-bønder udøver deres ret til fødevarer sikkerhed gennem aktivt medborgerskab			
Forventede resultater		Aktiviteter	
3.1	Ved projektets afslutning er CETM styrket til at kunne udbrede kendskabet til Sacaba-modellen til civilsamfundet og de lokale myndigheder.	3.1.1	CETM har afholdt to erfaringsudvekslinger mellem Axis' syd-amerikanske partnere (APPRENDE, PACHATUSAN, FORMABIAP etc.).
		3.1.2	CETM har besøgt Axis i Danmark og erfaringsudvekslet med relevante aktører i Nord.
3.2	Der er skabt en konstruktiv dialog mellem CETM og de lokale og regionale myndigheder omkring officiel støtte til Sacaba-modellen	3.2.1	CETM og de lokale myndigheder afholder ni møder, hvor Sacaba-modellens resultater præsenteres med henblik på at planlægge den videre implementering af modellen og opnå officielle aftaler om støtte til projektet.
		3.2.2	CETM inviterer løbende de lokale myndigheder til at observere projektets aktiviteter.
3.3	Ved projektets afslutning er der afholdt en konference med præsentation af Sacaba-modellens resultater med deltagelse af omkring 400 personer inkl. de lokale myndigheder.	3.3.1	CETM og Axis forbereder konferencen i samarbejde med kvinderne.
		3.3.2	CETM udarbejder konferencematerialer (brochurer, video, dans, teater etc.) baseret på Sacaba-modellens resultater.
		3.3.3	CETM og kvinderne arbejder for at opnå en bred folkelig og officiel deltagelse til konferencen.
		3.3.4	CETM sikrer deltagelse af lokale organisationer, den lokale og regionale politiske ledelse, de regionale uddannelsesmyndigheder m. fl. i konferencen.
3.4	Fra juli 2013 og frem til projektets afslutning produceres et ugentligt radioprogram, drevet af kvinderne med fokus på formidling og rapportering af krænkelse af deres rettigheder samt fremmelse og udbredelse af Sacaba-modellen.	3.4.1	CETM kapaciterer kvinderne i produktion og formidling af et radioprogram.

C.4 Strategi: Hvordan hænger projektet sammen?

Projektets overordnede strategi bygger på Udviklingstrekantens tre elementer: strategiske ydelser, kapacitetsopbygning og fortalervirksomhed. Grundlaget for arbejdet med de tre elementer er lagt i projektets indledende fase og vil i de fremtidige faser blive videreudviklet, implementeret, forankret og sidenhen udfaset. Elementerne forudsætter og styrker hinanden gensidigt og vil i de enkelte faser have forskelligt indhold og vægt (se F1 - den samlede faseopdelte indsats).

På baggrund af erfaringer fra første fase ligger hovedvægten i anden fase på:

Strategiske ydelser I: Videreudvikling og konsolidering af Sacaba-modellen

I projektets første fase arbejdedes med udviklingen af en et-årig uddannelse, men der har vist sig behov for yderligere undervisningsmoduler for at opnå projektets målsætninger om øget indtjening og personlig udvikling. Derfor udvikles og afprøves nu en to-årig uddannelsesmodel. Uddannelsesprocessen vil foregå således, at de 400 kvinder i målgruppen løbende vil blive inddraget i projektet, således at der på ethvert givent tidspunkt ikke er flere kvinder under uddannelse, end det tekniske

team og forandringsagenterne formår at undervise, vejlede og monitorere. Formålet med uddannelsesmodellen er at:

- Styrke kvindernes *indtægtsgrundlag* via undervisning i bæredygtige landbrugsmetoder, forarbejdningsteknikker og økonomistyring (med henblik på at sikre bedst mulig udnyttelse af projektets markedsstande).
- Styrke kvindernes *sociale position* via undervisning i personlig udvikling (bl.a. reproduktive rettigheder), hvilket i kombination med øget indtægtsgrundlag og adgang til et 'talerør' til myndighederne igennem ODEMSA giver kvinderne større mulighed for at kunne udøve deres rettigheder.

Strategiske ydelser II: Lokal forankring og lokalt ejerskab - en familieorienteret uddannelsesmodel

Kvinderne vil fortsat udgøre den centrale målgruppe for projektets indsats. Dog har det vist sig nødvendigt i højere grad at arbejde med kvindernes mænd, hvis machobaserede skepsis udgør en væsentlig trussel mod kvindernes deltagelse i projektet og dermed mod projektets succes (se endvidere C6). Arbejdet med i stigende grad at informere og involvere mændene undervejs i projektets første fase vil derfor fortsætte, og mændene vil fremover blive inviteret til at deltage aktivt i landsbyworkshops sammen med deres koner. Måden mændene inddrages på vil dog variere, da der eksempelvis skal tages særlige hensyn ved tilrettelæggelse af undervisningsmoduler i personlig udvikling (eksempelvis vold i hjemmet), hvor det er mindre hensigtsmæssigt, at mændene undervises sammen med kvinderne.

Særligt i forhold til modulerne i personlig udvikling vil nye undervisningsmetoder blive introduceret (eksempelvis brug af video, forumteater mv.). I det skoledagen i Bolivia er meget kort, og kvinderne fortsat har det primære ansvar for børnepasningen, har det endvidere, i forhold til at sikre kvindernes stabile fremmøde, vist sig gavnligt at muliggøre skolesøgende børns mere aktive deltagelse i landsbyworkshops. En sidegevinst ved øget inddragelse af kvindernes familier er, at landbrugsteknikkerne og den øgede bevidsthed får lettere ved at forankre sig i den enkelte familie og i landsbyerne.

Kapacitetsopbygning I: Pædagogisk opkvalificering af forandringsagenter og CETM

De CETM-ledede workshops for projektets forandringsagenter vil fortsat finde sted på CETM's uddannelsescenter CAIS. Forandringsagenternes gennemførelse af landsbyworkshops, særligt workshopselementer i personlig udvikling, har dog vist sig svære at gennemføre på egen hånd. Dette skyldes forskelle i uddannelses- og videnskulturer. For det første er der her tale om helt nye former for viden, som det er svært for kvinderne at internalisere i tilstrækkelig grad til videreformidling efter et enkelt modul. For det andet har vi at gøre med mindre "praktiske" former for viden, hvilket kvinderne som semianalfabeter har svært ved at videreformidle grundigt nok. For det tredje er projektets participatoriske undervisningsmetoder endnu ikke særlig kendte for målgruppen.

Hidtil har projektets tekniske team spillet en central rolle som støtter og vejledere for forandringsagenterne under landsbyworkshops. Samme udfordring formodes at ville gøre sig gældende i forbindelse med workshops i økonomistyring. Derfor vil Axis' pædagogiske konsulent i begyndelse af anden fase gennemføre et undervisnings- og vejledningsforløb for CETM's tekniske team og projektets forandringsagenter med fokus på participatorisk pædagogisk workshop- planlægning og gennemførelse.

Participatorisk pædagogik handler om at tage udgangspunkt i deltagernes livssituation, læringserfaringer, videnstyper og -niveauer samt at involvere dem i planlægningen, gennemførelsen og evalueringen af alle læringsforløb. Forandringsagenterne og det tekniske team skal derfor have udviklet deres participatoriske pædagogiske kompetencer, således at workshops både på CAIS og i landsbyerne i højere grad planlægges og gennemføres med øje for, at den aktive deltagelse af og reelle indlæring hos alle deltagere, uanset baggrund og erfaringer, opnås.

Kapacitetsopbygning II: Øget organisering – styrkelse af ODEMSA

Styrkelsen af ODEMSA, herunder omdannelse af organisationen til en forening,⁸ er et vigtigt led for projektets bæredygtighed af projektet. Fastholdelse af et rum for gensidig erfaringsudveksling og socialt engagement er afgørende for at muliggøre fortsat landbrugsteknisk, økonomisk og personlig udvikling for kvinderne efter gennemførelse af uddannelsen samt for opnåelse af støtte til Sacaba-modellen udenfor den primære målgruppe. I et organiseret fællesskab som ODEMSA forøges kvindernes udviklingsmuligheder. Det har eksempelvis været diskuteret blandt kvinderne i projektets første fase, hvad øget indtjening skulle bruges til, og tegning af fælles sygeforsikring har været et populært forslag, da lægehjælp af flere årsager er svært tilgængelig for familierne. Information om og undervisning i sundhedsfremmende aktiviteter vil derfor blive yderligere integreret i Sacaba-modellen og temaet vil indgå centralt i ODEMSA's arbejde i de kommende år.

I et organiseret fællesskab vil kvinderne endvidere efter gennemførelse af uddannelsen kunne arbejde med videreudvikling af første projektfases idéer med tilbagevendende bæredygtige markedsfestivaler, opbygning af en bæredygtig afdeling på markedet samt fortalervirksomhed og bredere bevidstgørelse via et fast radiodebatprogram. Derudover skal det nævnes, at ODEMSA som forening rent juridisk har andre muligheder, end både ODEMSA og CETM har som organisationer. Eksempelvis har foreninger andre muligheder for at indgå bindende aftaler om økonomisk støtte med myndighederne, hvilket muliggør øget bæredygtighed af selve projektet samt åbner op for nye projekter, som kvinderne kan udvikle sideløbende med/efter projektets afslutning.

Kapacitetsopbygning III: Faglig udveksling og efteruddannelse

En vigtig del af projektets strategi er at sikre den tekniske og pædagogiske bæredygtighed af Sacaba-modellen gennem kapacitetsudvikling af CETM og projektets tekniske team. Udover den nævnte pædagogiske workshop vil projektet bl.a. tilbyde efteruddannelse inden for relevante områder. Praktikanter fra Danmark vil blive udsendt med viden og erfaring om eksempelvis langbrugsteknikker og systematisering, og der vil gøres brug af Syd-Syd-erfaringsudveksling mellem Axis' sydamerikanske partnere i forlængelse af et partnerskabsseminar, som afholdtes under projektets første fase i Peru i juli 2012, hvor både CETM og Axis' andre sydamerikanske partnere deltog. Endvidere vil indgå en Syd-Nord-erfaringsudveksling med udgangspunkt i CETM og Axis' fælles oplysningsarbejde i Danmark, hvor der planlægges erfaringsudvekslende aktiviteter med andre danske organisationer, som arbejder inden for det samme område (og heraf ligeledes en Nord-Nord erfaringsudveksling).

Fortalervirksomhed: På vej mod offentlig anerkendelse af Sacaba-modellen

Et af projektets mål er, at Sacaba-modellen bliver anerkendt af både civilsamfundet og kommunale og regionale myndigheder i Sacaba. Denne offentlige anerkendelse vil gøre det mere sandsynligt, at modellen fortsættes og spredes, samt at den bliver et reelt værktøj i fattigdomsbekæmpelse og forbedring af livsvilkårene for landebefolkningen i Bolivia. I projektets anden fase er der fokus på CETM's rolle som fortaler over for lokale civilsamfundsaktører og myndigheder. CETM vil udøve fortalervirksomhed gennem møder med myndigheder for at etablere en konstruktiv dialog om Sacaba-modellen, ved at arbejde mod at opnå specifikke aftaler om brug af modellen, ved at lave radioprogrammer om projektet og Sacaba-modellen og ved at holde en konference i 2015 for en bred vifte af deltagere (fra myndigheder og civilsamfundsaktører til forandringsagenterne og familierne), hvor den eksterne evaluering af projektet præsenteres og diskuteres.

C.5 Udfasning og bæredygtighed

Projektets bæredygtighed søges sikret på to niveauer:

- *Permanent implementering* af aktiviteter, som skaber varige forbedringer af de involverede kvinders/familiers sociale og økonomiske vilkår, hvilket forventes opnået for 400 kvinder/2400 familiemedlemmer efter denne anden fase. Dette vil ske gennem et kontinuerligt fokus på at sikre

⁸ ODEMSA skal omdannes til *asociación* modsat den nuværende officielle status som *organización*, hvilket betyder, at de fremover vil have mulighed for at søge offentlige midler.

hensigtsmæssige metoder til overlevering af uddannelsesaktiviteterne samt en gradvis overdragelse af ansvaret for arbejdet til forandringsagenterne og kvinderne/familierne selv, hvormed de ved fasens afslutning har det fulde ansvar og de fornødne kompetencer til at videreføre aktiviteterne. Yderligere søges bæredygtigheden heri sikret via kvindernes organisering i foreningen ODEMSA, som muliggør erfaringsudveksling og vidensdeling og således sikrer fortsat støtte og vejledning efter projektfasens afslutning. Dette skaber grobund for kvindernes ejerskab over- og videreførelse af aktiviteterne.

- *Udbredelse af indsatsen* til gavn for en bredere målgruppe via Sacaba-modellens efterspørgsel og implementering i- og finansiering af det offentlige uddannelsessystem, hvilket er målet for indsatsens samtlige projektfaser (se F). Dette vil i udgangspunktet ske ved at kapacitetsopbygge CETM som en legitim fortaler inden for området af integreret uddannelse af kvinder i landdistrikter. Igennem 'Aprender Haciendo' - projektet har CETM opbygget en ekspertise inden for området af integreret uddannelse af kvinder i landdistrikterne, og Sacaba-modellen forventes at være afprøvet i flere af Bolivias landkommuner. CETM har udviklet et øget netværk og samarbejde med andre civilsamfundsorganisationer indenfor landbrug, sundhed, kvinder og rettigheder mm. Ligeledes forventes det, at CETM har udviklet et konstruktivt samarbejde med regionale og kommunale myndigheder, som vil anerkende dem som en legitim og kompetent samarbejdspartner i processen med at udbrede modellen.

Projektets muligheder for bæredygtighed viser sig på følgende områder:

Politisk bæredygtighed: Der eksisterer både kommunalt og nationalt politisk velvilje og øget fokus på at arbejde med forbedringer inden for projektets tematiske indsatsområder omhandlende bæredygtigt landbrug, fødevarerikkerhed, uddannelse og ligestilling mellem kønnene (jf. B1). De lokale myndigheder og CETM har udviklet et godt samarbejde, som i de kommende faser søges udvidet og forstærket.

Organisatorisk bæredygtighed: CETM har eksisteret siden 1986 og har mange års erfaringer med arbejde for at fremme sociale forandringsprocesser, der skaber større lighed mellem kønnene, og der er i projektet særligt fokus på at udvikle og kapacitetsopbygge CETM's ekspertise i integreret uddannelse blandt kvinder i landdistrikterne, så de på egen hånd kan stå som hovedaktørerne bag fremtidig fortalervirksomhed og udbredelse af Sacaba-modellen. ODEMSA har eksisteret siden 1994 og er således et solidt fundament for organisering af kvinderne, der giver dem adgang til ejerskab over aktiviteterne.

Social og kulturel bæredygtighed: Sacaba-modellen bygger på partcipatoriske pædagogiske metoder og er udviklet i samarbejde med kvinderne samt tilpasset deres vilkår, hvormed der er skabt lokalt ejerskab og relevans blandt målgruppen. Gennem kapacitetsopbygning af kvinderne forankres og videregives forandringsprocesserne også til børnene, som deltager i kvindernes arbejdsopgaver. Yderligere arbejdes der i projektet med involvering og deltagelse af mændene, således at også de skal føle accept og ejerskab.

Miljø-mæssig bæredygtighed: Projektet arbejder med udvikling af bæredygtige landbrug form af traditionelle metoder, der bl.a. tilstræber at mindske brugen af pesticider, men som samtidig handler om bæredygtighed i forhold til familiernes indtægtsgrundlag (eksempelvis vandingsmetoder og gødningsformer, der ikke kræver større investeringer) samt metoder, der er bæredygtige i forhold til kvindernes uddannelsesmæssige baggrund (det vil sige metoder baseret på mundtlig/praktisk formidling og ikke forudsætter alfabetisering). Som tidligere nævnt, ønsker lokale myndigheder, at Sacaba kommune bliver kendt og respekteret som et område, hvor landbruget er både effektivt og bæredygtigt.

Finansiel bæredygtighed: Projektsamarbejdet styrker CETM i projektformulering og koordinering og udvider dermed organisationens mulighed for at diversificere sine finansieringskilder. Myndighedernes anerkendelse af Sacaba-modellen forventes på længere sigt at ville betyde at

landkommunerne er villige til at implementere Sacaba-modellen i deres uddannelsesstilbud og allokere budgetmidler til et fortsat samarbejde med CETM som rådgivere.

Erfaringsopsamling og spredning

CETM afholder kvartalsmæssige statusmøder, og CETM og Axis mødes årligt, hvor erfaringerne samles og evalueres, og der udarbejdes i fællesskab en rapport med resultater samt en strategi for det videre arbejde. Erfaringer og resultater formidles videre til lokale myndigheder på møder, som afholdes mellem CETM og myndighederne. Yderligere afholder CETM og Axis i slutningen af projektfasen en konference med deltagelse af kommunale og regionale myndigheder, uddannelsesinstitutioner og andre civilsamfundsaktører, hvor projektets erfaringer vil fremlægges og skabe grobund for vidensdeling, debat samt et bredere lokalt kendskab til modellen. Som et led i denne erfaringsudveksling og spredning vil CETM indgå i faglig udveksling med andre af Axis' sydamerikanske partnere og Axis og CETM vil i fællesskab lave oplysningsarbejde i Danmark (se E).

C.6 Forudsætninger og risici

Forudsætninger

En væsentlig forudsætning for projektets gennemførelse er, at partnerskabet mellem CETM og Axis forbliver godt gennem hele projektperioden, ligesom det er afgørende, at den gode relation til de civilsamfundsaktører, som CETM samarbejder med, vedligeholdes. En stærk samarbejdsvilje og støtte fra de lokale myndigheder er ligeledes vigtig, idet en manglende samarbejdsvilje herfra udgør en risiko for indfrielse af projektets mål. Forholdet til de lokale myndigheder er eksempelvis afgørende for projektets tildeling af markedsstande. De lokale myndigheder har ingenlunde fuld suverænitæt over tildeling af markedsstande, da foreningen for mellemænd på dette område har stor magt. Det er ikke projektets mål at skabe et samarbejde med foreningen for mellemænd, da det vurderes, at det ikke er realistisk at opnå inden for projektets tidsperiode. Det gode forhold til de lokale myndigheder forsøges vedligeholdt ved løbende kontakt og debat, samt ved at en række relevante organisationer understøtter og anerkender projektarbejdet og er indstillede på at samarbejde.

Kvinderne skal være indstillede på at ændre deres landbrugsmetoder og deres sociale position med støtte fra deres mænd og deres organisering via ODEMSA. Det vurderes desuden, at mændenes fortsatte anerkendelse af projektet, og deri deres accept af at deres ægtefælle kan deltage i projektet, er en afgørende forudsætning for projektets gennemførelse. Som tidligere nævnt, vil vi forsøge at være på forkant med dette problem ved i endnu højere grad at oplyse og involvere mændene i projektet.

Risici

I det offentlige system, er der som regel stor udskiftning af personale, hvilket - i kombination med manglende vidensoverlevering - kan føre til at indflydelsesrige personer har begrænset kendskab til CETM's arbejde og dermed i lavere grad vil være positivt indstillede overfor projektet. Der søges at tages højde herfor gennem afholdelse af jævnlige møde og udarbejdelse af bindende aftaler med de lokale myndigheder, som vil sikre de relevante aktørers fortsatte engagement og motivation i forhold til projektet.

Øvrige risici med indflydelse på projektets succesfulde implementering, er sociale og politiske konflikter medførende strejker og blokader, der vil hindre mobiliteten i området, samt klimamæssige udfordringer som tørke og oversvømmelse.

Derudover er det offentlige system præget af korrupion, og alle beslutninger og initiativer skal igennem et stort bureaukratisk og ineffektivt offentligt system. Både CETM og Axis er bevidste om dette og vil forsøge med tålmodighed og argumentation at arbejde omkring det.

D. PROJEKTORGANISERING OG OPFØLGNING

D.1 Rollefordeling for gennemførelsen af projektet

CETM vil stå for den fortsatte implementering og udvidelse af projektet på lokalt plan, herunder implementering og monitorering af aktiviteterne og de budgetposter, som vedrører CETM. CETM er ansvarlig for at etablere og bibeholde kontakt med lokale netværksorganisationer og offentlige instanser.

Fordelingen af ansvaret i CETM

- En projektleder (CETM's direktør), som har det overordnede ansvar for projektet og dets monitorering og står i front for CETM's projekthold.
- En bogholder, som har ansvar for bogføring og økonomisk afrapportering.
- En opsynsmand, som har ansvar for vedligeholdelsen af CAIS.
- Tre medarbejdere med landbrugsfaglig profil, som deler ansvaret for projektets landbrugsfaglige del.
- En medarbejder med pædagogisk/socialfaglig profil, som har ansvar for projektets del omhandlende personlig udvikling.
- En medarbejder med økonomisk profil, som har ansvar for økonomisk rådgivning og undervisning i økonomisk planlægning.

Axis tilføjer samarbejdet erfaringer fra tidligere Axis-projekter samt generel ekspertise indenfor integreret undervisning. Axis' projekthold er ansvarlig for de budgetposter, der vedrører Axis, og har det overordnede ansvar for at sikre, at projektpuljens retningslinjer følges.

Axis' pædagogiske konsulent vil ved opstarten af anden fase stå for at træne/undervise personalet i at videreudvikle succesfulde partecipatoriske undervisningsmoduler samt opkvalificere forandringsagenterne i at videregive deres erfaringer fra CETM's workshops til kvinderne i de respektive landsbyer.

Praktikanter: Projektets tværfaglighed gør det muligt og oplagt at bruge meget forskellige praktikantprofiler i implementeringen. I første fase har én praktikant været udsendt, og CETM ser et stort potentiale i at modtage flere praktikanter. Planen er, at projektet i anden fase halvårligt vil modtage to praktikanter, rekrutteret, forberedt og udsendt af Axis. Praktikantprofilerne og praktikopslag udarbejdes på baggrund af behov defineret af CETM.

Ved praktikstarten udarbejdes i fællesskab mellem praktikanterne, Axis og CETM Terms of Reference (ToR), hvori det vil fremgå, hvilket område praktikanterne ansvarliggøres for under praktikforløbet. Praktikanterne vil endvidere ansvarliggøres for efterfølgende oplysningsarbejde i Danmark.

D.2 Monitorering og evaluering i projektgennemførelsen

CETM's løbende monitorering

CETM's projekthold vil løbende monitorere projektets aktiviteter via afholdelse af møder og besøg i landsbyerne, hvor CETM's direktør vil være hovedansvarlig. Herigennem opnås løbende et helhedsbillede af projektets status samt et overblik over eventuelle problemer. Projektholdet udarbejder kvartalsvis narrative og økonomiske rapporter om projektets fremskridt, resultater og udfordringer, som efterfølgende sendes til Axis. Et af hjælpemidlerne hertil vil være en monitoreringsmatrix, som beskriver målsætninger og indikatorer herpå, fremskridt, udfordringer/problemer og anbefalinger til videre arbejde med at opnå målsætningerne.

CETM's løbende evaluering

CETM's projekthold vil hvert kvartal holde evalueringer med kvinderne. Dette vil foregå på fællesmøder i landsbyerne, som forandringsagenterne vil stå for at arrangere. Aktiviteterne og

resultaterne i forhold til undervisningen af kvinderne vil løbende blive evalueret og aktiviteterne ændret om nødvendigt.

CETM har udviklet et evalueringssystem for evaluering af workshops på CAIS tilpasset målgruppens begrænsede læse- og skrivefærdigheder.

Axis' løbende monitorering

Axis vil følge op på de rapporter, som CETM kvartalvis sender, og støtte og vejlede CETM i forhold til implementering af eventuelle justeringer via henholdsvis mailkorrespondance og Skype-møder. Axis vil endvidere stå for opfølgning og monitorering via årlige projekttilsyn, hvor strategien og udviklingen i projektet evalueres, diskuteres og justeres efter behov. Det er planen, at Axis i anden fase aflægger tre besøg (af to ugers varighed) med cirka et års mellemrum.

Fælles evaluering

Under de årlige projektbesøg vil Axis og CETM i fællesskab med afsæt i Baselinestudiet og projektmålene lave evalueringer af projektets effekter og diskutere disse. Evalueringerne vil have fokus på, om der er sket ændringer for kvinderne f.eks. i forhold til deres materielle livsvilkår, deres dagligliv og sociale relationer, deres viden om rettigheder og deres kompetencer til at handle herefter, magtrelationerne i familierne, kvindernes organisering og de lokale politikeres bevågenhed ift. indsatsområdet. Gennem kvantitative undersøgelser samt observationer og kvalitative interviews med kvinderne, vil der således årligt laves en løbende komparation af forholdene, hvor det undersøges, hvilken udvikling, der er sket, og hvilken indflydelse projektet har haft.

Ekstern evaluering

Ved begyndelsen af 2015 foretages en ekstern evaluering, som i særlig grad vil have til formål at analysere projektets direkte og indirekte effekter samt projektets bæredygtighed. Evalueringens resultater og erfaringer tænkes at legitimere en tredje projektfase og bruges strategisk med henblik på at opnå større opbakning fra lokale politikere og på længere sigt at gøre Sacaba-modellen til en integreret del af det formelle uddannelsessystem. Evalueringen vil blive udført af en lokal ekstern konsulent, som er uafhængig af projektet, CETM og Axis.

E. OPLYSNING

E.1 Planlægges projektrelateret oplysningsarbejde i Danmark?

I projektets anden fase planlægges oplysningsarbejde i Danmark med deltagelse af CETM. Dette vil ske med fokus på at skabe viden om og forståelse for målgruppens situation og livsvilkår samt at skabe erfaringsudveksling vedrørende mulighederne for og metoderne til at skabe positive ændringer i disse forhold via NGO'ernes engagement i udviklende uddannelsesaktiviteter. Herunder er ønsket at demonstrere, hvordan uddannelse som en rettighed bliver en vigtig forudsætning for demokratisk udvikling samt et middel til forbedrede leveforhold såvel materielt som socialt og rettigheds-mæssigt.

Oplysningsarbejdet vil være rettet mod den bredere danske offentlighed, og der påtænkes målrettede aktiviteter for studerende ved forskellige uddannelsessteder samt andre organisationer, projekter og aktører, hvor der eksisterer et grundlag for erfaringsudveksling.

Projektholdene i Axis og CETM vil i samarbejde være ansvarlige for planlægningen og gennemførelsen af oplysningsaktiviteterne.

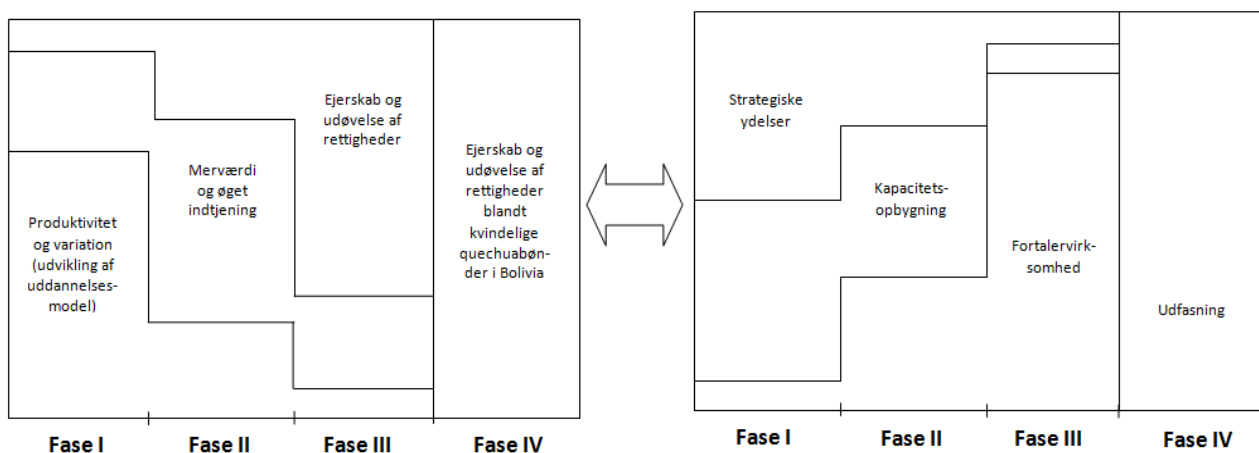

Oplysningsaktiviteterne vil blive beskrevet nærmere, når projektet er igangsat.

F. FASEOPDELTE PROJEKTER

F.1 Den samlede faseopdelte indsats

Den i ansøgningen beskrevne anden fase af 'Aprender Hacienda' skal ses som led i en samlet faseopdelte indsats for kvindelige quechua-bønders adgang til og deltagelse i opnåelsen af fødevarer sikkerhed i Bolivia. En indsats vi, på baggrund af vores erfaringer fra første fase, forestiller os skulle forløbe frem til år 2020. Vi har således udviklet en model for en samlet ti-årig indsats, hvor fokus på projektets tre hovedproblemstillinger (lav produktion og ensformig dyrkning, lav indtjening samt minimalt ejerskab over eget liv) søges løst ved brug af udviklingstrekantens tre elementer (strategiske ydelser, kapacitetsopbygning og fortalervirksomhed). Den samlede indsats anskueliggøres i denne figur:

Første fase: 'Aprender Hacienda' 2011-2012

Første fase af Aprender Hacienda opfatter vi som et pilotprojekt med fokus på strategiske ydelser og kapacitetsopbygning samt indledende øvelser til udvikling og implementering af en fortalervirksomhedsstrategi. Første fase havde som projektmål at:

- Klargøre CAIS til undervisning og udvikle konkrete uddannelsesmoduler.
- Sikre 92 kvindelige quechua-bønder i Sacaba kommune adgang til bæredygtig landbrugsteknisk uddannelse.
- Bevidstgøre kvinderne om deres egen rolle i forbedringen af deres sociale situation.
- Opstarte og afprøve partnerskabet mellem CETM og Axis

Ved indfrielse af målene er det blevet klart, at kvinderne har behov for yderligere undervisning, hvis Sacaba-modellen skal have en effekt på kvindernes økonomiske og sundhedsmæssige situation i landsbyerne på længere sigt. Derudover står det klart, at der er behov for at tænke mere langsigtet, hvis projektet skal have en reel effekt i forhold til kvindernes personlige udvikling.

Anden fase: 'Aprender Hacienda' 2013-2015

Projektets anden fase har fortsat fokus på strategiske ydelser i form af videreudvikling og konsolidering af Sacaba-modellen samt på yderligere kapacitetsopbygning af partneren, men har tillige fokus på videreudvikling og begyndende implementering af fortalervirksomhedsstrategien. Det overordnede mål for denne fase af projektet er at færdigudvikle og afprøve den to-årige Sacaba-model samt at kunne præsentere dens dokumenterede effekter. Dette ligger i tråd med Sacaba kommunes tanker om at blive kendt som en grøn og produktiv kommune i vækst og Danidas strategi for indsatsen i Bolivia med fokus på fattigdomsbekæmpelse.

Strategien for den ansøgte fase er at videreudvikle og afprøve Sacaba-modellen som et toårigt uddannelsesforløb til implementering i 20 landsbyer i Sacaba kommune, herunder skabelse af muligheder for øget indtjening, blandt andet gennem salg af forarbejdede råvarer på markedet. CETM skal sideløbende udvikles som organisation gennem opkvalificering af medarbejdere, udvidelse og styrkelse af institutionelle netværk og erfaringsudveksling via Axis' netværk i Sydamerika og Danmark. Derudover skal fortalervirksomhedsarbejdet styrkes via indgåelse af bindende aftaler med lokale myndigheder og civilsamfundsorganisationer eksempelvis omkring bidrag til undervisningen, sikring af permanent adgang til markedsstande, videreudvikling af kvindernes organisering via ODEMSA samt udvikling og afprøvning af et format for et radioprogram skabt for og af kvinderne i området.

Tredje fase: 'Aprender Hacienda' 2016-2018

Det overordnede mål for denne fase vil være at udbrede kendskabet til Sacaba-modellen, således at lokale og regionale myndigheder, civilsamfundsorganisationer såvel som befolkningen har kendskab til modellen og dens positive resultater. Ydermere skal der arbejdes for, at myndighederne fastholdes i deres tilsagn om støtte og udbredelse af Sacaba-modellen. Målet for projektets tredje fase er derfor, at myndigheder medfinansierer omkostningerne i forbindelse med implementering af modellen. Dette ligger i tråd med den bolivianske regerings tanker om at sikre øget indflydelse for kvinder i landbruget (jf. B1/B3) og Danidas strategi for indsatsen i Bolivia med fokus på god regeringsførelse og anerkendelse af menneskerettighederne. Det vil fortsat være et mål at organisere kvinder via ODEMSA. ODEMSA vil derfor spille en afgørende rolle i fortaleralarbejdet.

Selvom der hovedsageligt vil være fokus på fortalervirksomhed i denne periode, er det dog fortsat vigtigt, at vise at undervisningsformen stadig er gyldig, og at de positive effekter stadig kan opnås. Derfor vil der i projektets tredje fase fortsat udføres strategiske ydelser i nye landsbyer - dog i mindre grad.

Fjerde fase: 'Aprender Hacienda' 2019-2020

Projektets fjerde fase vil primært have fokus på udfasning af samarbejdet, og det overordnede mål for denne fase vil være at få Sacaba-modellen udbredt til andre dele af Bolivia og sikre offentlig finansiering af dette. Denne fase skal ses som en udfasning af Axis' indsats for at sikre, at kvinder på landet i Bolivia er styrket socialt, økonomisk og landbrugsteknisk til at udøve deres ret til fødevarer sikkerhed og køn- og etnisk ligestilling.

3. Budgetresumé

Her angives et resumé af hovedposterne i budgettet.

Et detaljeret budget med budgetnoter skal angives i bilaget 'Budgetformat' som kan hentes på www.cisu.dk. OBS: Husk at klikke på alle tre faner, så I får udfyldt alle tre regneark.

Se også 'Vejledning om opstilling af budget' på www.cisu.dk

Budgetresumé:		valuta
Angiv de samlede omkostninger (dvs. både bidrag fra projektpuljen og bidrag fra andre)	2.934.416	d.kr
Heraf er bidrag fra Projektpuljen	2.934.416	d.kr
Heraf eventuelle andre finansieringskilder, herunder organisationens eller partnerens eventuelle egne bidrag	0	d.kr.
Angiv de samlede omkostninger i lokal valuta	3.260.462	Bs.
Angiv anvendt kurs	0,9	
Hvis relevant: Angiv omfang af Projektspecifik konsulent bistand (regneark 3 i budgetformat) se også budgetvejledningen	0	d.kr

Hovedbudgetlinjer:

	Samlet budget	Finansieringsplan	
		Heraf Projektpuljen	Heraf andre
1. Aktiviteter	1.194.910	1.194.910	0
2. Investeringer	30.915	30.915	0
3. Udsendte medarbejdere	0	0	0
4. Lokale medarbejdere	902.514	902.514	0
5. Lokal administration	92.287	92.287	0
6. Projekttilsyn	148.111	148.111	0
7. Evaluering	39.785	39.785	0
8. Oplysning i Danmark (maks. 2% af 1-7)	43.700	43.700	0
9. Budgetmargin (min 6% og maks. 10% af 1-8)	245.222	245.222	0
10. Projektudgifter ialt (1-9)	2.697.445	2.697.445	0
11. Revision i Danmark	45.000	45.000	0
12. Subtotal (10 + 11)	2.742.445	2.742.445	0
13. Administration i Danmark (maks. 7% af 12)	191.971	191.971	0
14. Total	2.934.416	2.934.416	0

4. BILAG

OBLIGATORISKE BILAG

Følgende bilag skal indsendes både pr. post og elektronisk:

- A. Organisationens stamdata (for den danske organisation)
- B. Organisational Fact-Sheet (for den lokale organisation)
- C. Budgetformat

Bilag B udfyldes og underskrives af den lokale partner. Det må gerne fremsendes i en kopieret/scannet version.

Følgende bilag angående den danske organisation skal indsendes pr. post:

- D. Organisationens vedtægter
- E. Seneste årsberetning
- F. Senest reviderede årsregnskab

SUPPLERENDE BILAG (maks. 30 sider):

Bilagsnr.	Bilagstitel:
G	CETM's finansieringsoversigt 2006-2011
H	Støttebrev fra Sacabas borgmester (på spansk)
I	Problem- og måltræ
J	Fotos fra Aprender Haciendo I
K	Oversættelse af bilag B

Bemærk: Alle bilag skal fremsendes i hard copy i 3 eksemplarer (Bemærk: Ingen blade, bøger, avisudklip eller ringbind – men kopi af relevante uddrag af disse).